

داستان کار خیر باغ‌داران رامسری در ایام ولادت حضرت زهرا

یک نذر پرتغالی

۴

بررسی آثار سفر امام رضا علیه السلام به ایران در گفتاری از دکتر سعید طاووسی مسرور

روایت یک هجرت پر برکت

دکتر سعید طاووسی مسرور، مدرس و پژوهشگر تاریخ اسلام و تشیع و عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی است. آنچه در ادامه می‌خوانید گفتاری از ایشان در نشست علمی با عنوان «آثار و نتایج هجرت امام رضا(ع) به خراسان در تاریخ تشیع» است که پیشتر به همت انجمن علمی تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد برگزار شده بود. در خصوص استفاده از عنوان «هجرت» و نه «تبعید» برای سفر امام باید به مقدمه‌ای ...

ویژه فرهنگ و معارف رضوی
سال اول | ویژه نامه ۲۶۴

موعظه / آیت‌الله جوادان

رسیدن به لذت مناجات

۲

به همت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

جامع‌ترین نرم‌افزار همراه قرآنی
تولید شد

۳

حجت‌الاسلام بهشتی در بر نامه تلویزیونی «سمت خدا»:

احسان به والدین

۲

آموزه تمام ادیان است

زائر پاکستانی

۴

سفیر واقفان کتاب شد

کتاب «همسران زمینی و سرداران آسمانی» منتشر شد

رفتارشناسی فرماندهان شهید دفاع مقدس در خانواده

۲

گذری بر تاریخ و مضمون کتیبه‌های حرم مطهر رضوی

بر آستان هنر

خوشنویس معروف عصر صفوی است، حک آیات سوره «جمعه» است و گویا در گذشته میان دایره‌ای از یک گچ‌بری زیبا قرار داشته است. عزیزالله عطاردی در شرح خاطراتش درباره این کتیبه می‌نویسد: «یکی از معماران عالی‌رتبه آستان مقدسه رضوی معتقد است گچ‌بری این کتیبه نظیر آن چیزی است که در آرامگاه خواجه ربیع وجود دارد. وقتی می‌خواستند حرم را آینه کاری کنند، آینه‌ها را در راستای خطوط گچ‌بری‌ها طوری بریدند و نصب کردند که به آن آسمینی نرسد و اگر روزی آینه‌ها برداشته شوند، آن هنر چشم‌نواز از پس حجاب بیرون می‌آید.»

زیر طاق گنبد نیز ترنج‌هایی هشت‌گوش قرار دارد که میانه آن آیاتی از قرآن مجید که مضمونی دعاگونه دارند، نوشته شده است. خطوط این ترنج‌ها برجسته و از برنز ساخته شده و روی آن‌ها را با یک

هما سعادت‌مند | کاشی‌های هزار رنگ حرم با نقش‌های اسلیمی‌اش، قرن‌هاست کنار هر برگ و گلش، خطی برآمده از لوح جان دارد و این، یادگار هنر خوشنویسانی است که احادیث قدسی و کلام مبارک ائمه اطهار(ع) را به یادگار بر خشت به خشت آستان ملائک پاسبان حضرت دوست(ع) جاودان کرده‌اند. خطوطی که در یک چشم گرداندن به هر سو عیان است؛ گاهی به ثلث و گاه به نستعلیق.

گزارش پیش‌رو گذری است بر تاریخ و مضمون کتیبه‌های حرم مطهر رضوی از صفویه تا به امروز.

پادگارهای سنگی عصر صفوی

در برخی متون تاریخی آمده که کاشیکاری و آذین حرم مطهر رضوی به نقش‌ها و نگارهای فعلی، یادگار هنرمندان عصر خوارزمشاهی است؛ گویا در این دوره سلطان محمد خوارزمشاه، دو استاد کاشی‌کار با نام «محمدبن ابی طاهر ابی‌الحسین کاشانی» و «ابوزید نقاش» را مأمور این مهم می‌کند و آنان هم دور تا دور حرم و محراب‌های روضه منوره را کاشی کرده و کتیبه‌هایی برای آن می‌سازند، اما تاریخدانان تجلی این هنر را به عصر صفوی نسبت می‌دهند و معتقدند کتیبه‌نویسی در حرم، در دوره زمامداری قاجارهاست که به اوج شکوه خود می‌رسد. برابر اسناد، کتیبه‌هایی هم در دوره زند و افشار وجود داشته‌اند که به علت گچی بودن جنسشان، در گذر زمان از بین رفته‌اند. قدمت جدیدترین کتیبه‌ها نیز به روزگار پهلوی اول باز می‌گردد. از دیدگاه کارشناسان کتیبه‌ها انواع و اقسام متفاوتی دارند.

کتیبه‌های حدیثیه

در حرم مطهر رضوی، ۱۳۵ کتیبه با احادیث مختلفی از امامان معصوم(ع) نقش خورده و مضمون اغلبشان ارشاد و نصیحت و پند و اندرز است. این احادیث از سقف تا طاقی‌ها را گرفته، برای همه قابل قرائت و استفاده نیست و در حال حاضر زیبایی بصری آن‌ها قابل مشاهده است. ناگفته نماند قسمتی از حدیث سلسله الذهب نیز روی سنگی با قلم سیاه در «آزاره» های حرم خوشنویسی شده بود. سواى این‌ها، کتیبه‌ای با مضمون «دعای جوشن کبیر» هم بین دارالاسلام و گنبد حاتم‌خانی نصب بوده که گویا بر ۱۴ قطعه سنگ مرمر و به خط ثلث حکاکی شده بود که البته اکنون به دلیل مرمت‌ها قابل مشاهده نیستند.

کتیبه‌های قرآنی

آیه‌ها و سوره‌های مختلف قرآن و ادعیه‌ها از دیگر مضامین کتیبه‌های حرم هستند که از این نمونه، می‌توان به حک «سوره الواقعة» در روضه منوره اشاره کرد. نقش آیه «هل اتی علی الانسان حین من الدهر» نیز یکی دیگر از کتیبه‌های قرآنی است که با خط ثلث و رنگ سبز در میان رنگین‌کمان نقش‌ها و رنگ‌ها جلوه گری می‌کند. اما شاهکار این نوع کتیبه را باید زیر سقف گنبد حرم بالای طاق در فاصله ۶ متر و نیمی از کف، جست‌وجو کرد. متن این کتیبه که یادگار علیرضا عباسی

کسب ضیاست... چشم انجم روشن از گرد و غبار درگهش ... دیده سیاره را مانند ثابت توتیاست ...» اما «دارالحفاظ» به عنوان نخستین رواق حرم (دوره تیموری) کانون دیگری است که می‌توان کتیبه‌های ادبی را در آن مشاهده کرد. در اینجا علاوه بر کتیبه‌های قرآنی، حدیثی و دعایی، ۴۲ بیت شعر در مدح امام رضا(ع) به خط نستعلیق هست که شاعر در آن‌ها عطر حرم امام رضا(ع) را مشک و عنبری می‌داند که نشانه‌ای از بهشت دارد و امام را خورشیدی توصیف می‌کند که شرف آدمیان خاک نشین است: «ای روضه‌ای که دهر ز بویت معطر است/ آیت ز کوثر و گلت از مشک و عنبر است/ ... در طینت تو چشمه خورشید مضمهر است/ بوی تو، چون نسیم جنان روح پرور است... خاکی و نه فلک به وجودت منور است/ تا در تو نور دیده زهرا و حیدر است...».

تعداد کتیبه‌های ادبی حرم کم نیستند اما بارزترین نمونه برجای مانده از این هنر که متعلق به دوره صفوی است را می‌توان بر دیواره‌های صحن عتیق (داخل محراب ایوان طلا) جست و جو کرد؛ جایی که در آن قصیده‌ای در مدح حضرت رضا(ع) با خط نستعلیق روی آن نقش خورده است.

شاخص‌ترین کتیبه‌های ادبی حرم نیز متعلق به دوره قاجار یعنی قصیده‌ای است که «حکیم قآنی شیرازی» شاعر آن است. او که مدتی در مشهد مقدس اقامت داشته، قصیده‌ای طولانی در مدح و منقبت امام‌رضاع(ع) در قافیه «ق» سروده که بسیار جذاب و بدیع است و بخشی از آن را در ادامه می‌خوانید:

«هی به منزلت از عرش برده فرش تو رونق/ زمین ز یمن تو محسود هفت کاخ مطبق ... تویی که خاک تو با آب رحمت است مخمر/ تویی که فیض تو با فر سرمد است مطلق... ز هر چه عقل تصور کند فضای تو اوسع/ ز هر چه وهم تخیل کند بنای تو اوفق ... ز آستان تو حصنی است نه سپهر معظم/ ز خاکروب تو گردی است هفت کاخ مرقوق ... کدام مظهر بی‌چون بود به خاک تو مدفون/ که از زمین تو خیزد همی خروش انالحدق ... حصانت تو بر از صد هزار حصن مشید/ ز زانت تو بر از صد هزار کوه محلق ... ز بس رفیعی و محکم ز بس منبعی و معظم/ به راستی که خموشی است در ثنای تو اوفق...»

قصیده طولانی دیگری نیز از قآنی بر بالای آزاره رواق «دارالشکر» روی سنگ با خط نستعلیق «آقا میرزا زنجانی» خوشنویس معروف دوره قاجار نوشته و نصب شده است.

لایه ضخیم از آب طلا پوشانده‌اند. در حاشیه این ترنج‌ها نیز سوره مبارکه «یس» به خط کوفی ماندگار شده است. آیات قرآنی تنها در قاب کتیبه‌های روضه منوره جلوه‌گری ندارند و شبیه‌شان را می‌شود در محراب‌ها و دیوار صحن‌های مختلف حرم تماشا کرد. برای مثال در محراب دیوار جنوب شرقی حرم به خط کوفی برجسته، آیه «انما ولیکم الله ورسوله و الذین آمنوا الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم راکعون» نوشته شده است. همچنین چند نمونه از اسماء‌الحسنی و کتیبه‌هایی با این متون را می‌شود در گنبد، محراب‌ها و طاق‌ها دید که همگی با خط ثلث پیرامون آیات قرآن طواف بسته‌اند.

کتیبه‌های ادبی

تعداد کتیبه‌های ادبی حرم نیز کم نیستند اما بارزترین نمونه برجای مانده از این هنر که متعلق به دوره صفوی است را می‌توان بر دیواره‌های صحن عتیق (داخل محراب ایوان طلا) جست و جو کرد؛ جایی که در آن قصیده‌ای در مدح حضرت رضا(ع) با خط نستعلیق روی آن نقش خورده است: «حبذا زین منظر عالی که فردوس برین/ بر در صحنش چو زائر از صداقت جبهه ساست... آسمان زین آستان فیض سعادت می‌برد/ وز فضایش عالم انوار در

منبر مجازی

چشیدن شیرینی محبت خدا

آیت الله میرباقری | اگر بخواهیم به مقام بندگی، به مقام محبت الهی برسیم، طعم محبت خدای متعال را بچشیم، باید یک قدم‌هایی برداریم. روایات را ببینیم. فرمود مؤمن تا وقتی دنیا در وجودش است؛ سماواتی نیست و زمینی است و آدمی که زمینی است، رزقش زمینی است و از روزی‌های زمینی می‌خورد. محبت خدا و انس با خدای متعال و لذت حضور، این‌ها رزق زمینی نیستند، برای چشیدن طعم آن، انسان باید سماواتی شود.

در روایات دیده‌اند که: خدای متعال قلب‌های شما را محروم کرده از شیرینی و لذت ایمان ... تا اینکه زاهد در دنیا شوید. انسان اگر فارغ از دنیا نشود، زاهد درد دنیا نشود، این آدم نمی‌تواند به مقام محبت در دنیا برسد. درباره زهد امیرالمؤمنین علی (ع) فرمودند: «مردم سه دسته‌اند: راغب و صابر و زاهد».

راغب کسی است که دنیا را می‌خواهد و کار به حلال و حرام دنیا ندارد.

صابر آن کسی است که دلش از دنیا کنده نشده است، ولی چون می‌داند دنبال دنیا رفتن عاقبت بدی دارد، صبر می‌کند و کف نفس می‌کند.

حضرت فرمود: این خیلی آدم شریفی است. اگر مشرف به قلبش شوی می‌بینی خیلی قلب عقیفی دارد. اهل عفت است. این صابر است دنیا را می‌خواهد ولی کف نفس می‌کند که آلوده به دنیا نشود.

فرمود طبقه سوم که زاهدند غصه‌ها و شادی‌های دنیا از دلشان بیرون رفته... دنیا را به آن‌ها بدهند، خوشحال نمی‌شوند... از زاهد دنیا را بگیرند، ناراحت نمی‌شود. اگر کسی این‌طوری شد که دنیا از دلش بیرون رفت، وقتی زاهد شد، سماواتی می‌شود و رزقش، رزق آسمانی می‌شود.

انسان اگر بخواهد این‌طور شود -اهل زهد و فراغت و اهل ذکر شود- راهش این است باید به این وجود مقدس -نبی اکرم(ص)- گره بخورد. خدای متعال وقتی تنزل نورالهی را در عالم توضیح می‌دهد، می‌فرماید: نور الهی تنزل پیدا کرده و در وجود نبی اکرم تمثیل پیدا کرده است... «الله نورالسموات والارض»، خدا «مثل» نوراست... همه هدایت آسمانی‌ها و زمینی‌ها به مقام بندگی، با نور الهی واقع می‌شود. قلبی که نورانی به نور الهی شد، این قلب به محبت خدا می‌رسد و این نور تمثیل در نبی اکرم(ص) است.

سازمان آگهی‌های روزنامه قدس

